

(†) DUMITRU IUGA¹, ROMÂNIA

Interviu cu Acad. Prof. Univ. Dr. (†) Mihai Pop, realizat în anul 1992 în cadrul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș

- Stimate domnule Mihai Pop, la frumoasa vârstă de 85 de ani, făcând parte din grupurile de cercetători ale lui Dimitrie Gusti, sunteți mentorul noii Școli de Etnologie Românești. Dvs. care cunoașteți poate mai bine decât oricine folclorul românesc, tradiția, cultura populară românească, mai credeți în destinul culturii naționale și în recunoașterea poporului prin această cultură?

- Dumneata îmi pui acum o întrebare care se leagă direct de problemele pe care le-am discutat înainte. Vii de la Sighet, unde s-a vorbit despre românii de la Apșa. Că eu sunt de acolo de fapt, de felul meu. Și discutând despre această chestiune, mi-ai povestit ce ai văzut recent când ai fost acolo. Și ceea ce ai remarcat foarte tare, este de pildă, o chestie esențială în vorbirea lor. Ei au acolo școală românească, cu profesori care au învățat la Chișinău. Ei vorbesc o limbă de școală, așa cum au învățat-o ei cu toate inflexiunile basarabene. Dar oamenii din sat de la ei de acasă, vorbesc așa cum au vorbit dintotdeauna. Și mi-ai spus că ai fost acolo și la niște jocuri, ai auzit strigături, mi-ai dat cea mai mare dovadă că cultura populară nu dispare niciodată. Ea trece prin tot felul de lucruri, prin toate fenomenele culturale. Cultura populară este legată de timp, dar este legată și de loc, adică nu este o cultură imobilă, dimpotrivă, are o mare mobilitate și se mulează după circumstanțele în care este obligată sau este pusă să trăiască.

- Este la fel cum discutam în anii 70 despre satele endogame, în cercetările făcute de Dvs. în Maramureș, care au rămas în România. Și dincolo de Tisa în România Mică cum spun ei, satele au rămas la fel, endogame în marea lor majoritate. Aveți dreptate în această susținere.

- Așa că nu putem vorbi despre dispariția culturii populare. Din moment ce există popor, poporul trebuie să aibă cultură. Și această cultură există, cât timp există poporul respectiv. Ea se modifică, firește, cu timpul. Cultura populară nu mai este de multă vreme doar populară, adică genuin populară. Au trecut atâtea evenimente și atâtea secole peste ea. În cercetările noastre folclorice ne-a interesat întotdeauna să cunoaștem lucrurile mai vechi

¹ Fost Director al Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș.

și să cunoaștem și să găsim argumente de existență istorică. Asta a fost de altfel, întotdeauna o tendință la noi în cercetările umaniste care au fost marcate puternic de coloratura istorică. În urma cercetărilor de sociologie ale Școlii Gusti, care urmărea să redea cultura așa cum este ea în momentul respectiv, ne-am dat seama că uneori este mult mai interesant să cercetăm ce se întâmplă în momentul respectiv. Și să scoatem din ceea ce ni se oferă, lucrurile vechi. În timpul din urmă nu s-a mai cercetat balada, cred că este din ce în ce mai greu de cercetat, pentru că sunt din ce în ce mai puțini care știu lucrurile astea.

- Eu am auzit la Apșa Balada lui Vălean, nu dincoace de Tisa. Domnule Profesor, Dvs. ați cercetat starea exactă a culturii, mi se pare că la Drăguș ați fost și în celelalte campanii. Astăzi, se pare că există o reîntoarcere la cercetările acestui stadiu la care se află, mai ales după 50 de ani. Mi se pare că într-un fel sau altul, cel puțin în Maramureș a fost o retragere, o apărare. Nu vi se pare că cultura populară a devenit un sistem de apărare împotriva ofensivei comunismului?

- A fost un sistem de apărare și a fost și în anumite momente o cedare. Cultura populară ca să fie vie într-adevăr și să fie activă, trebuie să fie lăsată să meargă pe făgașele ei, să se lase și modificată și schimbată dacă e nevoie. Este aproape imposibil ca oamenii care circulă dintr-un loc în altul, să nu împrumute moduri de viață, din locurile pe unde au fost. În satele despre care vorbim, adică în Maramureșul de peste Tisa, oamenii de acolo au umblat de la Tisa până la Divostok. Și au venit cu o serie de lucruri de acolo. Umblând pe acolo peste tot, ei și-au păstrat totuși limba și o parte din cultură. Nu și-au mai păstrat de pildă, modul de a locui, modul de a circula, modul de a gospodări. Erau firește elemente materiale, economice care s-au modificat, dar au păstrat bine obiceiurile.

- Și portul l-au păstrat foarte bine, dar în ladă. La nuntă sunt îmbrăcați domnește, dar nu-și lasă steagul de nuntă și celelalte.

- Le păstrează. Același lucru s-a întâmplat și aici fără să fie o presiune din afară, adică fără să vină un element de aceeași vigoare care a venit acolo, despărțirea care să-i oblige să-și păstreze cultura tradițională. Părerea mea este, cum am discutat de multe ori, că mișcarea artistică de amatori, este „Cântarea României”. Cântecul care se dădeau la „Cântarea României” sunt un fel de foclor, adică selectate din folclor, uneori selectate după îndrumători, alteori selectate după cântăreți. Nu putem să spunem că Maria Lătărețu de pildă, n-a fost o cântăreață de muzică populară. Și Maria Tănase care cânta pentru un alt mediu, care cânta în alt fel și în alt stil. Dar la „Cântarea României” s-au creat uneori șabloane. Ca să fie această cultură populară autentică, ar trebui scutită de aceste tendințe de șablonizare. Ei cântau la horă, cântau la șezătoare, peste tot. Acuma cântă la scenă și scena îi obligă la un nou mod de a cânta. Totul este ca noi să căutăm, să adunăm, să culegem, să facem, să punem în arhive, să punem ceea ce sunt fapte, adică să nu creăm niște fapte anume, ci să le punem așa cum sunt. Nu vorbim despre cultura propriu – zisă, vorbim despre

ceea ce știm despre cultura populară. Cercetările de folclor și de cultură populară, la noi în cultura modernă au o tradiție foarte mare și în literatură și în artă și în plastică. Cultura populară are un cuvânt mare de spus. În felul acesta am reușit, datorită interesului care a fost dintotdeauna pentru cultura populară. Cultura populară a jucat un rol foarte mare în formarea culturii moderne. Ca să poată să joace acel rol, a fost nevoie să se facă cercetări, să se culeagă valorile culturii populare. Așa cum se vorbea foarte mult despre patrimoniul cultural și referințele se fac la patrimoniul de cultură imaterială, orală, la obiceiuri. Noi am avut norocul că datorită rolului pe care cercetarea foclorului și etnologiei a jucat-o în Școala Gusti și mai cu seamă datorită lui Constantin Brăiloiu care a inițiat Arhiva de Folclor, să avem astăzi una dintre cele mai mari și mai bine puse la punct arhive de folclor. Avem un foarte bogat patrimoniu de cultură populară, atât aici la București la Institutul de Etnologie și Folclor, cât și la diverse alte centre. De pildă, avem un centru foarte bun la Universitatea Timișoara, cu studenții. Avem un centru foarte bun la Cluj, înființat de profesorul Vuia și continuat de profesorul Mușlea. Avem la Iași. Toate universitățile care au avut centre de folclor, au o arhivă. Am făcut cercetări de folclor cu studenții, așa de practică studentescă, în fiecare vară. Materialul care s-a cules de către acești studenți, cu scop de cercetare, nu cu scop de distracție, este adunat într-o arhivă de folclor a cercetărilor studentești. Așa că trebuie să prețuim înainte de toate acest patrimoniu și cu ce a rămas încă viu, ce se întâmplă în momentul de față. Să vedem ce rol continuă să joace cultura populară în cultura tradițională. Este deosebit de interesant de văzut de pildă, toți cei care vin la București. Fiecare zonă are felul ei de a se manifesta. Aș face o cercetare asupra culturii populare și a integrării ei în cultura contemporană, pe mediile urbane.

- Ar fi interesant.

- Noi ca să cunoaștem mai bine lucrurile cum se petrec, sigur c-ar fi interesant de făcut și de văzut ce se ia și ce nu, din mediile urbane. O cercetare care s-a făcut cu cântărețele din jurul Bucureștiului, s-a făcut la acestea care nu-s ca Măriile de altădată, care cântau la ele în sat și pe urmă le luam noi și le aduceam la radio, era o senzație. Și care sunt și fete de școală, cântă în sat la fel, cântece populare, unele învățate de la mama, altele mai vechi; de asemenea, cântă și muzică ușoară și dansează și rock.

Am fost odată la Drăguș și am vrut să văd care este situația cu cântecele populare, care mai știu cântece populare, câți dintre bătrâni mai există după mulți ani de zile. Și am putut să stau de vorbă, la casa la care am stat demult cu Brăiloiu, cu câțiva dintre cântăreții vechi. Pe urmă, când am vrut să stăm de vorbă cu tinerii, n-am mai putut. Erau plecați toți la școală la bal, la o serată de muzică cultă. De la o generație la alta, lucrurile s-au schimbat. Sigur că se schimbă și cei care vin de la sat la oraș. Ar fi foarte interesant de făcut în sensul sociologic al lucrurilor, niște descrieri tot așa de pedante și tot așa de exacte, cum le-am făcut noi pe vremuri, asupra unor serbări din astea mixte. Avem o populație foarte numeroasă, care nu sunt nici țărani, nici orașeni. Și dacă vine unul din ăsta la București și se așază aici și își găsește o nevastă, atunci face o nuntă bucureșteană, cu toate dichisurile.

Și aici deja sunt niște reguli. De pildă, noi am constatat că atunci când nunta este făcută de un muncitor cu o muncitoare, chiar dacă muncitoarea este de la București și muncitorul este din Maramureș, dacă ea ține să facă o nuntă tradițională, o face cu invitații și oamenii ei de acolo. Dar fiindcă el are legături, colegi aici în București, invită colegii de la fabrică, care pot fi de oriunde. Ei sunt bucureșteni, cum este și el. Este o mare paletă de teme care se deschid cercetătorilor de etnologie în momentul de față, tocmai în acest proces de schimbare care se întâmplă.

După ce s-a făcut la orașul Victoria fabrica, drăgușenii s-au dus să lucreze acolo. Când am făcut cercetările cu Gusti la Drăguș, satul era foarte făgărășean, foarte autentic. Asta a avut influență și asupra nunților. Am făcut anchete la familii. Ei stăteau la fabrică și se-nsurau în sat, după dichisul vechi, adică invitând la nuntă neamuri etc. Dar trebuiau să invite și colegii de la fabrică. Și făceau nuntă mare, duminică, la restaurant, ceea ce nu se făcea niciodată înainte, că se făcea întotdeauna în casă. Și pe urmă luni, marți, miercuri făceau nunta cu sătenii. Au găsit o formulă, pentru toate situațiile astea neobișnuite, probabil că au formule, pe care pot să le aplice, să le acomodeze, la anumite situații. Noi credem că poporul român este format din neamuri, dar nu e chiar așa. Cred se formează un popor român mixt, din toate părțile. Adică ceea ce multă vreme nu a fost, acum începe să se formeze.

- Am avut o surpriză la Datinile de Iarnă de la Sighet. Îmi pare rău că nu ați reușit să veniți, nu lipseați niciodată. Au mutat Datinile în sat, în prima zi, sâmbătă. Și a fost atât de frumos, spuneau oamenii de acolo! Ziceau că s-au sculat și morții, s-a umplut satul, a fost fantastic, Bârsana fiind un sat mare. Și imediat ei au simțit importanța acestui gest. Portul e mai greu de păstrat, totuși, într-o zi de sărbătoare, îl poartă. Dar spiritual, cultural, păstrarea tradiției culturale mi se pare că este cea care are de câștigat prin aceste intervenții, chiar ale folcloriștilor, ale celor care filmează în aceste sate. Aș avea și un alt gând, domnule profesor, Dvs. visați de foarte multă vreme la acel corpus al folclorului românesc.

- Poi, îl facem!

- Eu aș vrea să-mi spuneți cam de când gândiți acest lucru și cum vedeți realizarea lui?

- Nu l-am gândit eu, l-o gândit profesorul Mușlea. Când s-a creat Institutul de la Cluj, cu Vuia și pe urmă cu Mușlea, Vuia a vrut să le unească pe toate, fiind centre de cercetare la Iași, la București, la Timișoara. El avea o idee centrală, voia să facă Atlasul Etnografic. Și Atlasul trebuia făcut de o singură mână, cu o singură metodă. Și atunci el a lansat ideea să se publice folclor. Înainte se publica folclor de către toată lumea, Editura Astra a publicat o mulțime de folclor.

- S-au publicat culegeri particulare.

- Pe urmă s-au publicat culegeri personale. Au publicat toți ăștia care au început să cerceteze folclor. Dar Vuia a vrut să fie un singur corpus al folclorului românesc, de la început până la capăt, să cuprindă tot folclorul. Noi la Institutul de Folclor am lansat această idee. Noi aveam un plus față de cei care culegeau numai texte. Aveam la Arhiva de Folclor și muzica culeasă de Brăiloiu și aveam și dansurile. Erau frații Județ, mari culegători de folclor, de dansuri populare. Și s-a hotărât să se facă chiar și cercetări la Institutul de Folclor. S-au făcut pe zone, ca să se publice volume compacte. S-au publicat destul de multe. Unele genuri s-au bucurat de o atenție deosebită, de pildă, genul epic, baladele. Și în Oltenia și peste tot, s-au făcut cercetări pe tema asta. S-au făcut colecțiile lui Amzulescu, Bîrlea. Bîrlea a fost un mare culegător de basme de peste tot, a cules nu numai pentru texte, a cules povestitul. Culegeai sistematic, aveai și textul și contextul în care se culegea folclor. Toți folcloriștii au contribuit la această idee. Chestiunea s-a slăbit, ca toate chestiile cu patrimoniul. Muzica, folclorul, patrimoniul de studiu, cercetările gustice sunt toate fapte de patrimoniu.

Am vrea să refacem ceea ce trebuie făcut, ca să continuăm cercetarea noastră folclorică și să vedem cum evoluează, să aibă nu doar partea de trecut, ci și partea de prezent și poate și niște deschideri spre viitor. Întâi ar trebui să facem o acțiune de patrimoniu. Să înregistrăm tot ce există și tot ce s-a făcut. Încă se mai pot suplini foarte multe în materie de cultură populară. Dacă le cercetezi bine, găsești ici o gaură, colo o gaură. Se pot suplini cu variantele regionale care lipsesc.

- Se pot descoperi unele care nu se mai știu, dar pe care au început să le performeze. Dincolo de Tisa, în Apșa, am întâlnit Tânjaua. Spuneau în versuri să rodească țarina apșenilor, a slătinenilor și din toată țara noastră. Despre cercetările pe care le-ați făcut în Maramureș, vă mai amintiți?

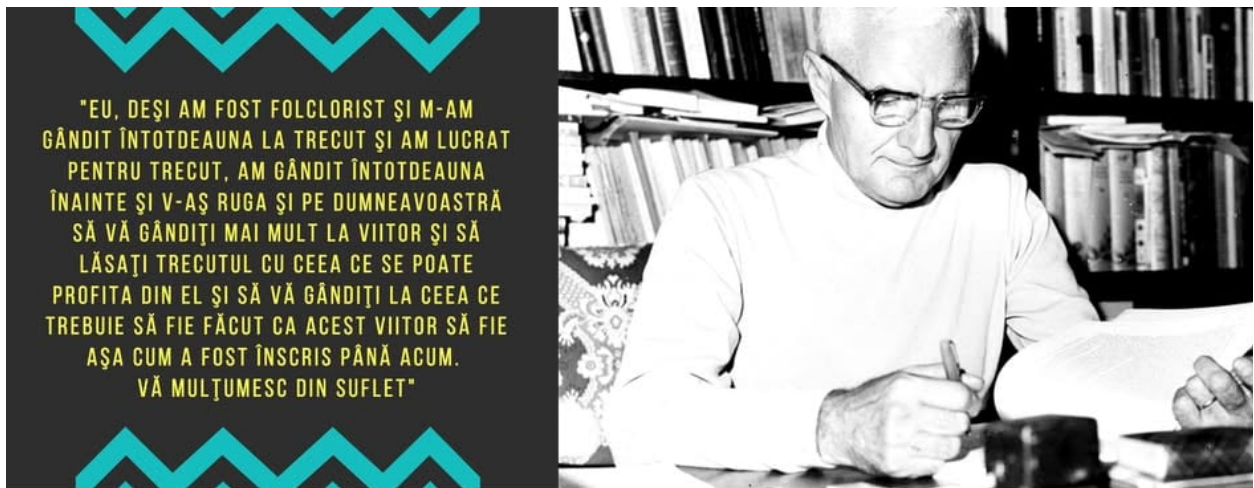
- Am făcut o echipă de cercetare, la Institutul de Folclor. Hotărâi că vei face cercetare în zona cutare. Și luai oamenii care credeai că sunt cei mai buni. Firește, că i-am dus la un loc, cel mai propice pentru o astfel de cercetare, la Maramureș. Eu sistematic aş face o conscriere a ceea ce avem. Și pe urmă o judecare critică a acestei conscrieri. Să vedem unde sunt lipsuri și să le suplinim. Să vedem unde se mai pot găsi. Că baladă de exemplu, nu găsești deloc, că au murit demult ăia care erau cântăreți de balade.

Probabil că ar trebui luate zonele acestea la cercetare, unde există un fond foarte serios, Suceava, Maramureș, Țara Oltului, Vâlcea. Noi cercetătorii am selectat ceea ce gândeam că este bun. Gusti a hotărât întâi să se ducă în acele zone, care pot să fie mai autentice.

Trebuie să recunoaștem cu durere că societatea românească din punct de vedere moral, a devenit marxistă. Economicul contează. Pragmaticul există peste tot și în societatea americană.

I - Pragmatismul va determina dispariția oricăror tradiții?

- Nu! Cum o să dispară? Dimpotrivă. Zonele bune, cu conștiința identității, păstrează toate semnele acestei identități. Le acomodează la vreme, dar le păstrează. Adică identitatea unui om este formată din semne, costum, coafură, mers, gesturi, mod de gândire.

Academician Mihai Pop; foto: arhiva Muzeului Național al Țăranului Român